

2020

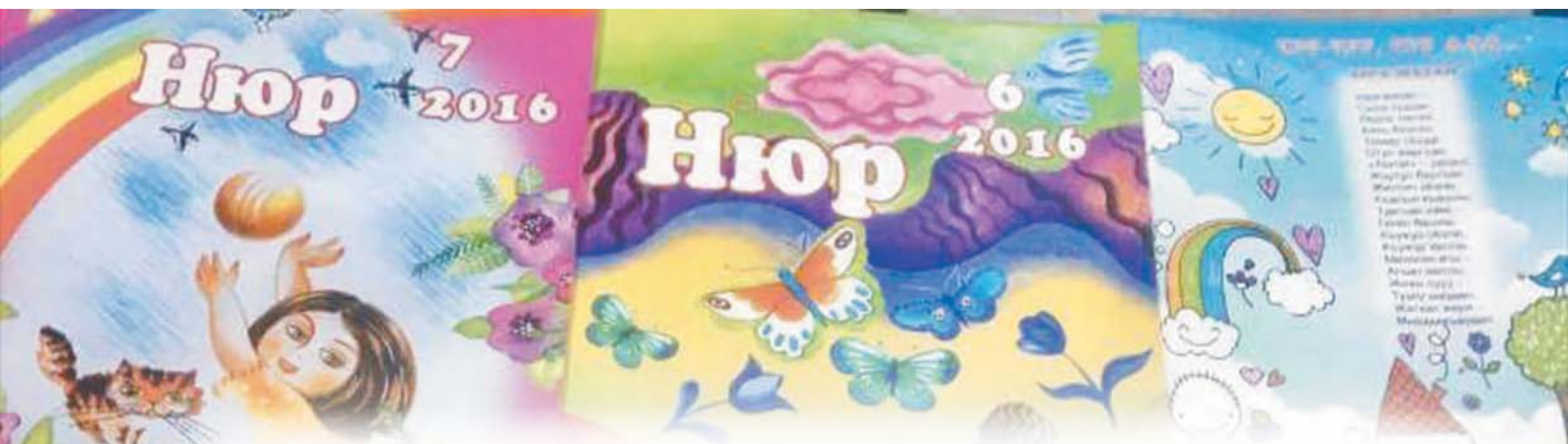
Нюр

*Акъ сууум тохтамайды, мен туугъанлы.
Алай кѣп толтурмагъанды жагъасын,
Жашлыгъым кесини жолун тапханлы,
Бир соруу а къатдырады мени сын:
Не зат этдинг бюгюн, эл къууанырча,
Тохтамай сюзюлюрча аны суу,
Биреу малтап кетген кырдык айнырча,
Таланырча жарсыгъанны жарсыуу?*

Гуртуланы Салих
(1938-2020)

6+

ISSN 0207 – 6543

«Нюр»-ден нюр уругъа керекди

Бизни халкъыбызны дуняда болмагъанча уллу ырысхысы барды. Ол да неди десегиз, айтайым: ол бизни сабийчиклеге деп къуралгъан «Нюр» журналчыгыбызды. Аны къурай туруп, ол ишни къолгъа алгъан адамларыбызны жангыз да бир асыл муратлары болгъанды: сабийчиклерибизге ана тилибизни ариулугъун, шатыклыгъын, байлыгъын кѳргюзтюрге. Алай бла уа сабийлени ана тилибизге татлыкъсындырыгъа, тартыныргъа, кѳллери бла сюерге юйретиу. Ахыр ауалда уа жашагъан дуняларында ана тилибизни ариу, тап жюрютюрге сабийлерибизни алгъасындырыу эди.

Атала, анала юйлеринде сабийлери бла ана тиллеринде сѳлешген заманда кѳбюнде къаллай сѳзлерибизни жюрюте эселе да, чыгъармада да асламында аллай сѳзле болсала, артда литература тилге да сабий тынч илеширикди.

Журналчыгыбызда басмаланырыкъ чыгъармалагъа да ол кѳзден, аллай ниетден къараргъа керекди.

Хар китапчыгъында ненча тизгин назму, къаллай бир да хапарчыкъ, ненча да сурат болургъа кереги да белгилиди. Бу журналны биринчи редактору ала-мат жазыучубуз Гуртуланы Эльдар эди. Ол уста бардыра эди ишин. Башда айтылгъан излемлеге, жорукълагъа толу тийишли болуучу эди журнал.

Журналны ишин ат башындан бардырыу, анга уллу кѳллю болуу – кечилмезлик ишди. Ол тилибизни къадарына чып тюшюрю болады. Алай бла уа, теренден къарасанг, – миллетлигибизге да.

Мен, бу журналчыкъны къурауну башында болгъанладан бири, партияны обкомуну буюрууу бла биринчи китапчыгъын тийишдирген эдим да, сабий журнал къаллай болургъа керегини жорукъларын да ол кюнледе билгенме.

Бу къысха насийхат сѳзчюкню да журналчыкъны жангы редактору Сабанчыланы Арипагъа, биринчи классха келген сабийчиклени окъутханлагъа, бек алгъа уа – аналагъа, аталагъа деп жазама: «Нюр» журналчыкъдан сабийлени бетлерине нюр урурча, жанчыкъларына, жорекчиклерине ариу нияз элтирча этерге керекди, тилибизни жюрютгенле кѳпден-кѳп бола барырын сюе эсек.

Арипа, ишингден къууан!

Анала, атала, журналчыгыбызны сабийлеригизе алып, аладан сиз да къуана-къууана, хар китапчыгъыны аллына къарап туругъуз, къачан келеди деп! Алайсыз а миллет тилибизни жумушун этерге къыйын боллукъду. Уллу хурметим сизге!

ГУРТУЛАНЫ Салихни
«НЮР» журналгъа къагъыты 26.04.2016 жыл

Салих Гуртуев

Гуртуланы Солтанбекни жашы Салих 1938 жылда Акъ-Суу элде тууганды. Башха малкъарлы поэтлеча, назмуланы школда окъугъан кезиуюнде кечгюнчюлюкте жазып башлагъанды. Биринчи китабы – «Эрттен» – 1961 жылда чыкъгъанды. Салих журналистикада, басмада да ахшы ыз кьойгъанды. КъМР-ни Басма, полиграфия эм китапланы сатыу комитетни башчысы болгъанды.

Къайда да Гурту улу поэзияны унутмагъанды.

Аны, назму жыйымдыкъларындан сора да, публицистикасы, кечюрмелери да, энчи китапла болуп, Нальчикде, Москвада да басмалангандыла. «Жашау жыры», «Ныхытла», «Синий ливень», «Песня птицы», «Шесть писем совести», «Келген жолум», «Жулдузла жарыгы», «Жан халаллыкъ», «Тёрт алма терек» дегенлени окъуучу иги биледи.

Сёзсюз, Салихни чыгъармачылыгында кечюрмечилик уллу жерни алгъанды. Гюржюлю поэт Шота Руставелини «Къаплан тери кийген батыр» деген поэмасын, Алексанр Пушкинни «Евгений Онегин» деген акъ сёз бла жазылгъан романын, хонщу халкъланы жазычуларыны назмуларын малкъар тилде энчи китап этип басмалагъанды. Ол башха белгили поэтлени – С. Есенинни, Т. Шевченкону, Е. Евтушенкону, К. Симоновну, М. Каримни, дагыда башхаланы – чыгъармаларын да эшитдиргенди ёз тилинде.

Жазыучуну китаплары Югославияда, Польшада, Венгрияда, Украинада, Азербайджанда, Туркменистанда, Къыргъызда, Гюржюде чыгып, окъуучу аны чыгъармачылыгы бла ол кыраллада да шагъырей болгъанды. Аны пьесалары да бардыла, «Къыйын иш», «Жаралы таш» деген драмалары сахнада салынгандыла.

Къабарты-Малкъарны, Къарачай-Черкесни Халкъ назмучусуду. Кавказны жазычуларыны клубуну президенти эди. Халкъланы араларында шуёхлукъ байламлыкъгъа салгъан къыйыны да тийишли белгиленгенди. Гурту улу Винница областыны литература саугъасыны лауреатыды.

Грузия Республиканы Парламентини грамотасы бла саугъаланганды. Тбилисини сыйлы гражданиниди.

Салихни хар жангы китабы бла тюбешиу, Къулийланы Къайсын айтханча, «жазны жангылыгы бла, аны жылыуу бла, къанатлыланы чююлдеулери бла, тау суучукъланы, жашил тереклени шыбырдаулары бла, акъ мийиклени башында чууакъ кёкню кёклююу бла тюбешгенча бир затды».

Гуртуланы Салих халкъына, миллетине, жаш тёлюге да сакъ болгъан, иги сёзню къызгъанмагъанлай айталгъан, игиликге кёллендирген поэт эди. "Нюрню" халал тенги эди. 50-ге жуукъ журналны кеси ахчасына жаздырып, жанындан суйген Акъ-Суу элини сабий садына саугъалап тургъанды. Аны журналны ишчилерине жазгъан къагъытларында ана тилге суймеклиги, жаш тёлюге къайгырыуу да шарт кёрюне эди.

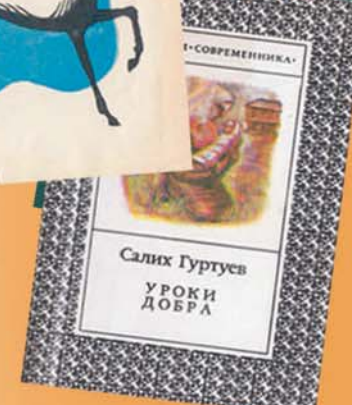
«НЮР»

20
сентября
16:00

Юбилейный вечер
поэта, переводчика,
президента
Кавказского клуба
писателей

Гарки-
тау 2018

Багъалы Салих

Шота Руставелини «Къаплан тери кийген батыр» деген поэмасы, жаланда гюржю поэзиясында болуп къалмай, саулай дуняны адабиятыны да бек уллу, бек иги затларындан бириди. Жер юсюнде ол поэма кёчюрюлмеген тил хазна жокъду, уллу, гитче халкъланы тиллеринде да чыкъгъанды. Гюржю бизни къоншубузду, бизге къарындаш халкъладан бириди. Ужба тауну неда Коштан тауну бир къабыргъасы бизни жерибизге къарай эсе, бирси къабыргъасы аланы жерлерине къарайды.

Руставелини сау дунягъа айтылгъан поэмасы эндиге дери бизни тилге кёчюрюлмей тургъаны игиди десек, жангылгъан этерикбиз. Биз аны кёчюрмейик деп турмагъанбыз, къо-

лубуздан келмей, амалыбыз болмай, базынмай тургъанбыз. Энди **Салих Гуртуев**, жаш кючюне ышанып, поэзиябызны бюгюнню жетишимлерине таяна, уллу гюржю поэманы кёчюрюрге базынып, ол къыйын ишни къолгъа алгъаны игиди, аны ючюн Салиххе ыспас этерге тийишлиди. Ол къыйын, сыйлы да ишни къууанч бла бошاپ, малкъар окъуучулагъа багъалы саугъа этерине ийнанабыз. Тюзюн айтсакъ, бизни тилибиз уллу гюржюлю поэтни поэмасын кёчюрюрге бек жараулу тил болгъанына сёз жокъду. Жаш поэт Салих бек керекли, бек иги ишни къолгъа алгъанды.

Ахшы жолгъа!
Къ. Къайсын.
1972

БАБАЛАНЫ Ибрагим

Эллим,
жерлим, тенгим
Эллим, жерлим, поэт тенгим, Салих,
сен

Айып этме бюгюн энчи сёлешсем –
«Къаплан тери кийген батыр» бла бир
От жагъагъа кесинг къаратханса – бил!
«Келген жолунг» къыйын эди.

Ныхытлы...»

Алай къайсы кюн тынч ётдю арада?
Къайсы ата-ана жүрек ырахатлыкъ
Тилемеди биз тёлуге Аллахдан?!
Ананг - Аба арбазда ийнек саугъан
Эрттен кибик, шорхулдагъан Акъ
суулай,

Келип турду поэзияны таза
Да, бийик да толкъунлу кёк череги...
Жаз жабалакъ къар жаугъан кибик, тауда.

Тюзде да чакъсын «Тёрт алма
терегинг...»

Арагвини Акъ суугъа бургъан кибик.
Гюржюню акъылманын тау тилингде
Сёлешдирдинг, къарындашым, сен –
кийик

Жолну бардынг фикир тауну тигинде.
Руставелини таулу от жагъада
Олтуртдунг сен дауурсуз, келип илхам.
Кёк да алай кюкюремей жаугъанда,
Жерге иги татыйды, тенгим, айхай!..
Къургъакъ кюкюреген кёкге да къарап,
Азмы жарсыгъанбыз кюйген сабанда...
Сен Боракъгъа, Мераниге да къанат
Къакъдыра келгенсе къыйын сагъатда!..
Ананг Аба Акъ-Сууда ийнек саугъан
Эрттен кибик, шорхулдап келсин...

алай

Келип турсун кечеги кёкден санга –
Атангы ауазы кибик – бир илхам!

Евгений ЕВТУШЕНКО

СЫНЫНДА ДА БАР ЖЫЛЫУ

Суратда: Гуртуланы Салих,
Евгений Евтушенко эм
Къулийланы Фатима.
Нальчик. 2016 ж.

Да, ма келдим, Къайсын, санга къонакъгъа,
эрттеден да чакъырып тургъан эдинг,
Кавказ, атабегим кирик, къууанып,
кесини жашынача, къулач керди.

Жигитликча, къанат берди этгенинг:
болмагъанлай жан тынчлыкъгъа терилген,
сюргюн азабын башынга кийгенинг
азат хауа тогъуп жашар жерингде.

Окъ да, бушуу макъамлагъа эшилип,
ёхтем жеринги жабалмай эшигин,
къарылды. Ол жерни кёрдюм бийигин.
Энди Печоринни* кесинден эсе
алданган Бэланы* суюдюм бегирек.

Кимди дейик да заманны жигити:
болмагъан намысын болгъанча этип,
таулу, орус къызланы бузгъан эгет
жигит болмаз – жокъду аллайны бети,
огъурлу Максим Максимычди* жигит.

Печорин – мырсаланыучу асыры,
Лермонтов – анадан туума асыллы.
Суукъ сурлукъ төре туюл поэтге!
Къайсын, сынынгда да жылыу – кесинги.
Поэт - кюнюн халкъына къурман этген,
халкъы барда сынамайды эскилик.

* Лермонтовну «Бизни заманны жигити»
деген повестини жигитлери.
29-чу июль 2016 жыл. г.Нальчика.
Гуртуланы Салих кёчюргенди.

ГУРТУЛАНЫ САЛИХ ШИМАЛ КАВКАЗНЫ ЖАРЫКЪ ЖУЛДУЗУ

Бу кюнледе Москва шахардан башлап, бары хоншу республикаладан, Грузиядан, Белоруссиядан да белгили жазуучула, журналистле Гуртуланы Салихни кетгенине уллу бушуу этгенлерин билдирип селешедиле. Аладан тышында, Салих саулай ёз миллетибизни да бек жарсытды, бушуу-бушман этди.

Тёбен Чегемни орта школунда окъугъанымда, шо бу жазуучуну бир таныр эди деучю эдик школ тенглерим бла бирге.

Биринчи студент жыллырымдан окъуна таныгъан эдим поэтни. Шота Руставелини «Къаплан тери кийген Батыр» деген поэмасын ана тилибизде окъугъан бизге - студентлеге, уллу къууанч болгъан эди. Отуз жыл болуп барады мен аны кеси бла тенглик, шуёхлукъ эм жууукълукъ жюрютгенли. Салихни юсюнден озгъан заманда айтхан бек къыйынды. Ол адамланы барын да сюйген, кимге да билеклик этерге итиннген ачыкъ, халал адам эди. Не жумушумда да аны бла оноулашмай болмагъанма, нек дегенде, ишни болушун тамырына дери сезген, ахырында не болургъа боллугъун билалгъан адам эди.

Бир жерде ишлегенибиз къадар, ишни юсюнден ушакъ эте, бирге чай ичгерге да тюшюучю эди. Ачыкъ къоллу, чомарт адам эди Салих. Конфет-къалачсыз бир да кирмез эди адамны кабинетине.

Къайры чыкъсакъ да, арабызда сыфаты, чырайы, акъылы бла да белгили болуп къала эди.

Муну аллында Къарачайгъа барыргъа жол чыгъып, ары баргъан эдик. Анда жыйылгъанладан кёп адам селеше эди.

Къабарты-Малкъарны, Къарачай-Черкесни халкъ поэти Гуртуланы Салихге сёз бериледи дегенлеринде, уллу зал шум болуп къалгъан эди.

Нени юсюнден айта эди Салих? Айхай да бирликни, бир бирге билек болууну, ана тилни сыйлылыгъыны юсюнден. Хоншула бла хоншулукъ жюрютюрге, ёсюп

Шауланы Разият Россейни журналистлерини бек сыйлы саугъасын Гуртуланы Салихге берген кезиу.

келген жаш тёлуге билеклик этерге. Табийгъатны сакъларгъа, уллугъа намыс берирге, – ма аллай деменгили затланы юслеринден айта эди Салих. Айтханына белгиге Мёчюланы Кязимни, Семенланы Сымайыл жырчыны назму тизгинлерин да белгиле эте.

Мен билеме, ненча жыл ётсе да, Салихни аты унутулмаз, назмулары уа ёмюрлеге халкъны ауузундан кетмей жюрюрле.

Салихни кеси сёзлери бла бошайма хапарымы.

Жашарса, чагъарса акъ

къарлы жерим,

Къарылгъашчыкъ алай сюеди

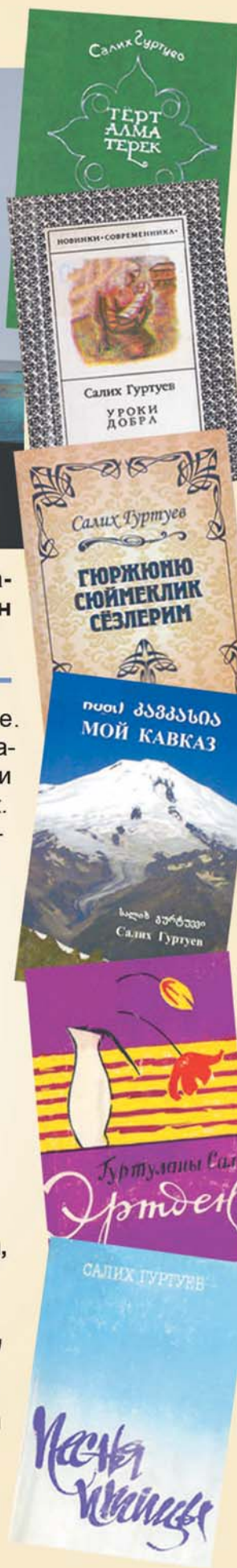
жайны.

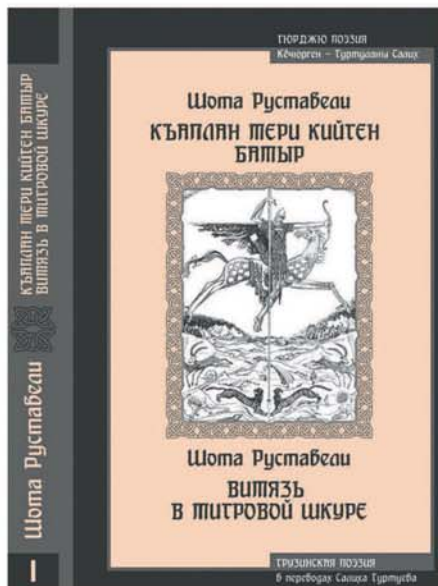
Энтта къуралырла жангы эллерим,

От жагъалада эмен отла жанып.

ШАУАЛАНЫ Разият

Къабарты-Малкъарны журналистлерини Союзуну таматасы

Малкър тилге ГУРТУЛАНЫ САЛИХ кёчюргенди
III

АРАБЛЫЛАНЫ ПАТЧАХЫ КЪАПЛАН ТЕРИ КИЙГЕН БАТЫРНЫ КЁРЕДИ

Кёредиле суу бойнунда арслан кибик жигитни,
Сол кьолуна чулгъап эди кьараторуну жюгенин;
Жылтырай ат керегини кюмюш суу ичирилгени,
Кёзюнден тамгъан жилимукъ кюл эте эди тийрени.

Къаплан тери кийип эди ол кьараторну иеси;
Бёркю да къаплан териден, – алдайды адамны эсин,
Билекден да базыкъ болуп кьолундагъы къамичиси...
Сюе эдиле кёрюрге, жыйыннга чакъырып, кесин.

Ол жигитни, ауур жюкча, басыпды жарсыуну ташы.
Къул киши атланды анга, патчах бла оноулашып.
Кёреди талай тургъанын жилимукъ аны кёз-къашын.
Къул къатына келгенде да, кётюрюп кьоймады башын.

Къул киши жанлады анга. Сёлеширге арсар болду.
Алайда сюелип, анга аралгъанлай бираз турду.
Сора: «Чакъырады патчах», – деп, къатына шош олтурду.
Сагъыш этди: «Аллах мени мынга къайдан жолукъдурду?»

Жигит а эшитмеди аны не ауазын, не да сёзюн.
Аумада олтургъан халкъгъа бир да кётюрмеди кёзюн.
Жюреги болады кесеу, кюйгенине жокъду тёзюм,
Къан бла къатыш кёз жашы толтурады тауну, тюзюм.

Аны эси айланады узакъда, къанаты сынып.
Къул киши сёзюн къайтарды, анга эшитдирлик сунуп.
Алай, эс бурмайды жигит ол сёзлени барысына.
Жилиаун кьоймайды жигит, туз къюла жарасына.

Къул киши кетди, мурулдай: «Келмез эдим, билсем эди», –
Ростеваннга уа ол айтды: «Сёлеширге кюсемеди.
Бир бек ушагъылы адам, – кюнню таза кеси эди.
Теркирек да къайтыр эдим, бир аууз сёз эшитсем эди».

Ой, алайда ёхтем патчах къадырына эрлай минди, –
Ол онеки къулуна да сауут берип, ары ийди:
«Алыгъыз да сауут-саба, келтиригиз, не да этип,
Унамай, аякъ тиресе, тутуп келтиригиз», – деди.

Сауут-сабаны да алып, къатына келдиле ала,
Алайда жигит, эс жыйып, бетинден да кьолун ала,
Къараса уа – тегерегин бир къадар аскер кьуршалап.
«Бу хата уа къайдан чыкъды?» – деп, сюелип къалды алай.

Бираздан жигит акъырын, ашыкъмай, шош сюртдю бетин,
Ол жеринден ёрге турду, юсюн-башын да тюзете.

Кѣпмю мычырыкъ эди ол, къул кишилеге бет этип, –
Хора атына минди да, алайдан арсарсыз кетди.

Ол жигитни тыяргъа деп, хар бири атады кесин.
Ой, алагъа келген кюнню, сейир этер эдинг, – кѣрсенг.
Этдиреди тулукъ таууш, бир бирге уруп экисин,
Жетген жерин, къылыч кибик, юздюреди къамичиси.

Патчах, таза ачыуланып, аскерин анга чапдырды.
Ала келгинчиннге жууукъ, жигит сансыз къарап турду.
Сора, хар жетгенни къаплап, ёлюм юлюшюн тапдырды.
Бири бла бирсин уруп, чапханланы кѣбюн къырды.

Патчах бла эр Автандил сора тюшдюле ызындан.
Жигит а, ат белинде бек болуп, барады жолунда,
Миннген аты да тулпаргъа ушайды жюрюш халында.
Энди жигитни къадары ма ол тулпарны къолунда.

Патчахны жетип келгенин эслеп, тулпаргъа къатылды,
Олсагъат думп болуп кетди патчахны кѣз туурасындан.
Жергеми кирип кетди бу? – Хапар жокъду ол сартындан.
Къармадыла тѣгерекни – бир ыз тапмадыла анда.

Ызын тапмагъанларына бары да сейирсиндиле.
– Жинми эди бу, жокъ болуп къалырча былай, – дедиле.
Сау къалгъанла ёлгенлеге бек бушуу эте эдиле.
Ала къууанчны бошаргъа керек болгъанын билдиле.

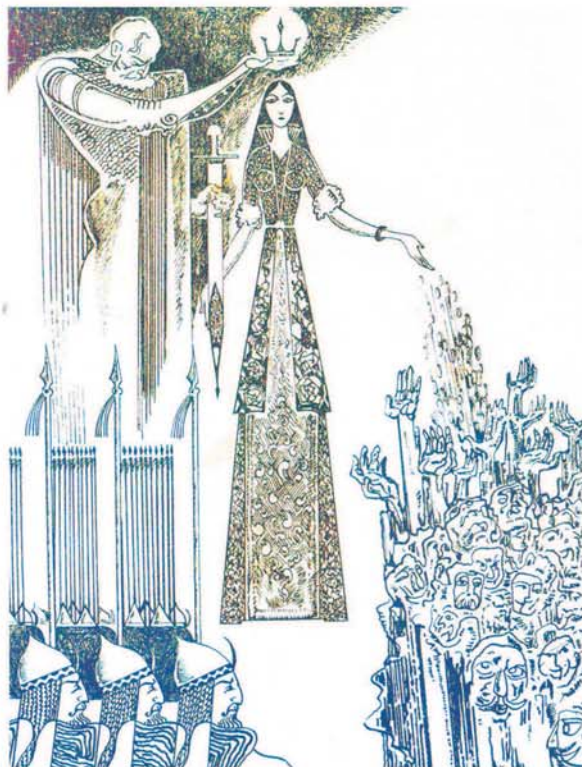
Патчах айтды: «Аллахымы эрикдиргенди къууанчым,
Аны ючюн сынатды ол, баям, манга быллай ачыу.
Жарама дарман тапмазла не ёзюрюм, неда жалчым.
Уллу Аллахны буйругъу: къайры къутуллукъса, къачып».

Алай бла мудах патчах къайтып келеди юйюне,
Киши сукъланмазча эди аны ол къара кюнюне.
Чачылдыла сау къалгъанла, сѣз къошмай аны сѣзюне:
«Бюгюн биз тийген болурбуз уллу Аллахны кѣлюне».

Отоуна кирди патчах, тюшюп эдиле санлары.
Бармадыла биргесине Автандилден къалгъанлары.
Суу къуйгъанлай болуп къалды алайдагъы халкъны бары.
Жутулдула олсагъатдан адамланы дауурлары.

Тинатиннге билдирдиле мудахлыгъын атасыны.
Отоу таба къууулду ол, уллу палах болгъан сунуп.
«Къалкъыпмыды, огъесе уа...» – деп сорду хазначысына,
«Угъай, таянып турады, – деди, – сауду жаны-саны;

Автандилден сора аны киши да жокъду къатында.
Бир жигитни кѣргенди да, мудах болгъанды ма андан».
Сора айтады Тинатин: «Мен кетейим. Къызым къайда? –
Деп соргъан этсе, айтырса келгеними бусагъатда».

Бир ауукъдан патчах сорду: «Не эте турады кызым?
Не ишлейди жан дуккулум, мени дарманым,
жанкъозум?»

«Хапарынгы эшитип сени, кьоркъгъандан бети да азгын
Бола жетген эди, – деди, – сора былай ары озду».

Патчах буюрады сора: «Мычымай чакъырчы бери!
Соргъан да эт нек кетгенин, атасын да кёрмей, кери:
Кел, атангы таянчагъы, бир кьюансын атанг, кёрюп,
Санга жюрек кыйыныны сылтауларын да
билдирир».

Олсагъатдан жетеди кыыз, атасы айтханны этип.
Шешагъа суу куйгъан кибик, толгъан айча эди бети.
Патчах кызын уппа этди, – да алай эди адети.
«Атанг чакъыргынчы, бери нек келмей
тургъанса?» – деди.

Кызы жууап берди анга: «Атам, сен мудах
болгъанда,
Сени къатынга жанларгъа киши базынмайды мында.

Дуния бет алышады, сени аллай заманында.
Керексиз ишге аллай бир къалай хорлатады адам!»

«Балам, – деди анга патчах, – ачыгын айтайым санга:
Сени кёрюп турсам болду, – ырахат чыгъама тангнга.
Сен бар къайгъымы чачаса, ушайса жаннет дарманнга;
Ишни толу билсенг эди, тырман этмез эдинг манга.

Тюбедим да бир жигитге, сейир этдим, кёрюп аны:
Жарытады ариулугъу саулай бу уллу дуняны.
Сурамадым ким болгъанын, сормадым нек жилигъанын.
Аллыма келмеди да ол, чапдым мен анга, чамланып.

Секирип атына минди, кёрюп мени келгеними,
Мен аскерими чапдырдым, – дырын этди аскерими,
Андан сора думп болду да кетди дуня кенглерине.
Билмейме аны тюшюмде, тюнюмдеми кёргеними.

Мени бек сейир этдирген: кимди ол кёзге кёрюннген,
Аскерими кырып салып, аллымдан думп болуп кетген?
Кыяма кюн да ийнанмам, ол – адамды дегеннге мен.
Баям, урду мени Аллах – манга кёп да насып берген.

Аллах этген ахшылыгъын энди къан бла къусдурду,
Кёп кьюанчлы кюнлерими ол барын да унутдурду.
Алып кетип, насыбымы мендеп ташагъа букъдурду,

Кѣлюмю киши кѣтюрмез – энди ишим кырты болду».

«Акылысыз сѣзюм бу болсун, тынгыла манга да аз-маз, –
Деди кызы, – сен Аллахны терслерге бош боласа баз,
Халкъгъа бир кѣзден къарагъан биреуню энчи айырмаз.
Огъурлулукъну жаратхан – огъурсузлукъну болдурмаз.

Санга энтта айтырыгъым: патчахланы патчахыса;
Жеринг – эркин, малынг да – кѣп; хар кимге сен багъалыса.
Ий жашланы, излесинле, сѣзюнгю бардыраллыкъса,
Ол жигитни ким болгъанын алай бла билаллыкъса».

Жыйын-жыйын этип ала, аскерчилени ийдиле.
«Табыгъыз, ким эсе да ол!» – деп къаты буйрукъ бердиле.
«Ай, жыл да излегиз иги», – деген оноуну этдиле.
«Жеталмагъан жеригизге къагъыт жазыгъыз», – дедиле.

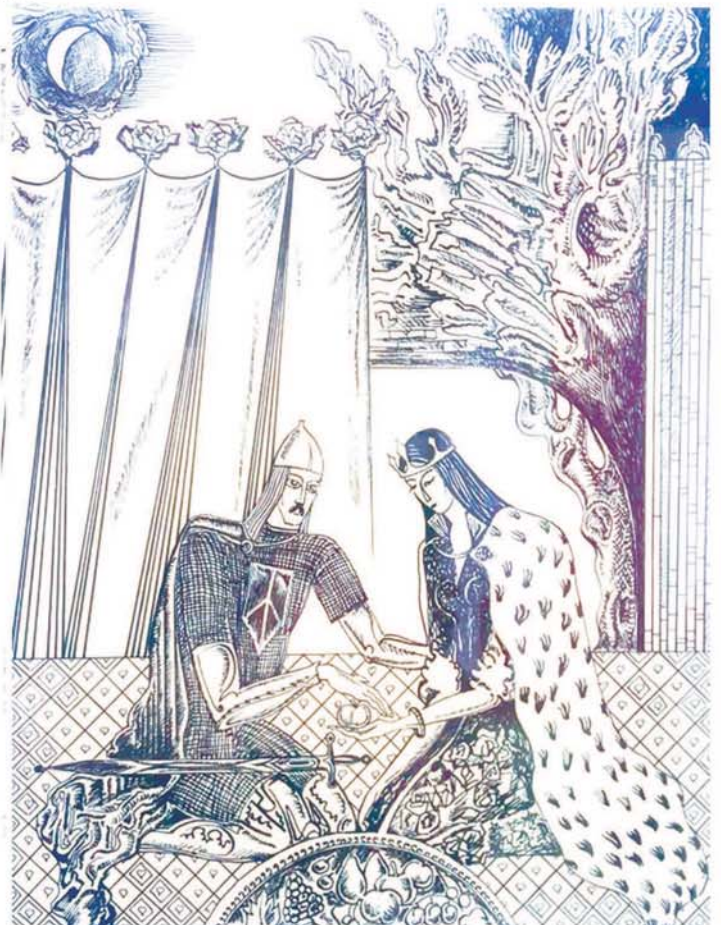
Сау кыралны кыдырдыла ол адамла жыл кѣзюне,
Уллу буйрукъну хар бири тутханлай турду эсинде...
Анга ушагъан бир жанны тапмадыла жер юсюнде.
Къурлай келдиле, бири да ыразы болмай кесине.

Айтадыла аскерчиле: «Битеу жер башын ауладыкъ, –
Алай, тапмай ол жигитни, барыбыз да къурлай къайтдыкъ.
Тюбегенибизге – сора, жолда хайран болуп къалдыкъ.
Адам жашагъан жерледе битеу эллени кыдырдыкъ».

Патчах айтады алайда: «Къыз айтханнга
келдим энди,
Кѣкден энип тюшген жауум кѣзюме бош
кѣрюннгенди.
Ангыладым энди аны: ол манга кѣрюннген
жинди».
Андан сора жер къууатын той этип
тюрлендиргенди.

Биягъыча, андан ары патчах той-оюн
башлады.
Элни барын жыйды, къоймай не туурада, не
ташада.
Бар халкъгъа юлешир ючюн, кесини мюлкюн
ташыды.
Сейир этдиле, тамаша анга кѣпле жер башында.

Баргъаны боллукъду.

Гуртуланы Салих
Мусукаланы Исмайыл бла

Гуртуланы Салих, жаланда поэт болуп кьалмай, миллетине халал кьуллукъ эте билген улан эди. Къайда, къалайда болса да, мен акъсуучума, алай а дуняны адамыма деп чертлей эди ол.

**Суусабымы къандырады, салкъынынг
Бетими сылайды, суйюп, кюн сайын.
Керти жумушчусу болсам халкъымы,
Кёзге кёрюнмез не кюнюм, не айым.**

Былыр Кязим Хажини туугъан жери Шыкъыгъа чыкъгъан заманда Салихни анда айланнганын кёрюп, къатына баргъанма. Къалай чыгъалгъансыз бери, жюрегигизге къайгъырама дегенимде, – «Ой, кьой-кьой, бир кере ёллюкбюз. Кязимни жери, кеси да дарманды», – деген эди ол.

Къызыу кюн кетип, сериуюн желчик ура, Салих, бир жаш адамча, ташдан-ташха секире, Кязимни шауданыны къатына барып сюелген эди.

Аны ол кюн миллетни аллына чыгъып айтхан сёзлери таза эдиле. Ол, Кязимни билгич сёзлерин къатлай, жаш адамланы барлыкъ жолларына къайгъырыуун жашырмай айта эди.

Салих къайда болса да, кесини ёз анасы Абаны айтханларын унутмай эди. Аны Орта Азияда кьалгъан таулу аналача жашларын ёлюмден, ачлыкъдан кьутхаргъан халал кьолларыны юсюнден кёп кере да жазгъанды.

Кёчгюнчюлюкден бери къайтып келгенде, кьалгъан тенглерица, ана тилине сакъ бола, бийик билим алып, ол кюнледен башлап, ахыр кюнюне дери ана тилни байракъ этип жюрютгенди.

Къабарты-Малкъар Къырал Университетни устазлары бла окъуучулары Тбилисиге бир конференциягъа барадыла, ары битеу Кавказдан да келген эдиле къонакъла. Устазланы къатларына келип, сиз къайдансыз деп соргъанларында, «Нальчикден!» – деп жууап бередиле. Гуртуланы Салихни таныймысыз деп сорадыла. Таныймай а Халкъ поэтибизни деп жууаплагъанларында. Ол бизни шахарыбызны сыйлы инсаныды. Уллу салам барыбыздан да деп, биз кетгинчи, юч кюнню къонакъбайлыкъ этип турдула.

Ма аллай эди Салих. Ахыр жыллада Шимал Кавказы жазыучуларыны таматасы болуп тургъанды. Ол уллу иш эди. Салих ишин тынгылы бардыргъанды. Совет Союз болгъан заманда шуёхлукъну къайтарыугъа уллу кыйын салгъанды. Къарачай-Малкъар адабиятны Салихни хайыры бла бары хоншу халкъла иги таныйлгъандыла. Салих, жаланда жазыучу болуп кьалмай, жамауат адамы эди. Ол къаллай бир къууана эди бизни спортчу жашларыбызгъа! Миллетибизни къалай бийикге кётюредиле деп, къууанып айтханы кьулагъыма эшитилгенлей турды. Бир заманда да сёкмегенди ол жаш адамланы. Аны – игиликге ийнанган адамны, умутлары да бийик эдиле, жарыкъ! Салих, ол дунянг да жарыкъ болсун, жатхан жеринг кенг болсун!

САБАНЧЫЛАНЫ Арупа

ГУРТУЛАНЫ Салих

* * *

Тас болмадыкъ бу хала-
балыкъ кюнледе окъун.
Биз оймадыкъ бир къала,
Кырдыкны этмедик къуу.
Тюзлюгю – Жер тюзлюгю.
Къарын – ач да, бет а – токъ.
Бизни тѣзюмлюгю
Жетген тѣзюмлюк да жокъ.
Эшикге атылганнга
Жаныбыз тѣшек болду.

Бир начасха къазылган
Уругъа тюшген болдукъ.
Гитче, аз да болганлай,
Жюрегибиз – уллу, кенг.
Халкъым, ишде аллынга
Киши да ѳтмей келген!
Ол себепден бар хала-
балыкъда болмадыкъ тас:
Жаныбыз – мамукъ халы,
Саныбыз а – состар таш.

АНАНЫ СЫЙЛЫ ТИЛЕГИ

Уллу жер, хар атлашында чайкъала,
Уютханча этип хычыуун жанын,
Абындырды сабийни, ол чапханлай:
«Оу ананг!» – деп, элгенди халал ана.

Аякъ алыу иш – кюнледе, айлада,
Жангы келген кюн туура этди аны.
Кѳкню бла жерни байлап алайда,
Сыйлы тилегин этди халал ана.

Кѳрмей туююлду дуня гузабаны –
Темир терекге да этмез ол хатер.
Ёшюн сютюн базманнга салды ана, –
Бирси жанын аудуралмай къалды Жер.

Бюгюн да, озган кюнню бийигинден
Чарслы узакъгъа юзмей къарагъанын,
Бу жагъынлы заманны беклигине
Къоркъуп, тилек этеди халал ана:

– Акъ ауанала эндиле да къолгъа,
Къалакъ ташда кѳк назычыкъ тепседи,
Тюнене кесин суйдюралмай къалган
Бюгюн ахшы жазыууна тубеди.

– Бу акъ дуняда таула башы, дыркы
Нек эсе да, чал кѳруне – къарасанг.

Да тюнене биреуню абындырган
Бюгюн кеси минг кере сокъурансын.

– Дуня малы мюлк туююлду, тергесенг,
Адамны халал ишини къатында.
Жашау ѳгюз акъ сабанда жегилсин,
Къара сабанчыны сырын къатдыра.

– Биз тилегенни заман бизге берди.
Огъурлулукъ тууа келди тенгликде.
Да кичиден чыгъа эсе уа эрлик,
Къадар къызганмасын ол адетинги!

– Азмыды да иш жерде жюрюгеннге:
Жел урады, этеклени къайыра.
Керексизге къыйнама жюрегинги,
Эслеп жюрю сен, жанымы къыйыры:

– Биреулен абынса, ол да татыды,
Сыйыналмайбызмы да жер башына?
Жер абынса уа, халаллыкъ такъырдан:
«Оу ананг!» – дерге да табылмаз ана.

– Сѳз чыкъмасын жарашмаулукъ сартындан,
Суюп къарасын бир бирге къараган!
Бек болсун Оракъны бла Салтаны
Жашау белгисине алган Къыралым!

Гуртуланы Салихни таулу сабийлеге назму тизгинлери

Жашауунг, мени жолум
Кибик, узун боллукъду,
Сени хар келлик жылынг
Жарыкъ келип турлукъду.

Мен уллу болсам, кёкге
Кемеле элтирикме,
Ол а, тилеп келсе да,
Миндирмей кетерикме.

Кетдим мен, кетдим школгъа,
Ахшы жолгъа бар сен да.
Бюгюнча ариулай къал,
Къайсы элге келсенг да!

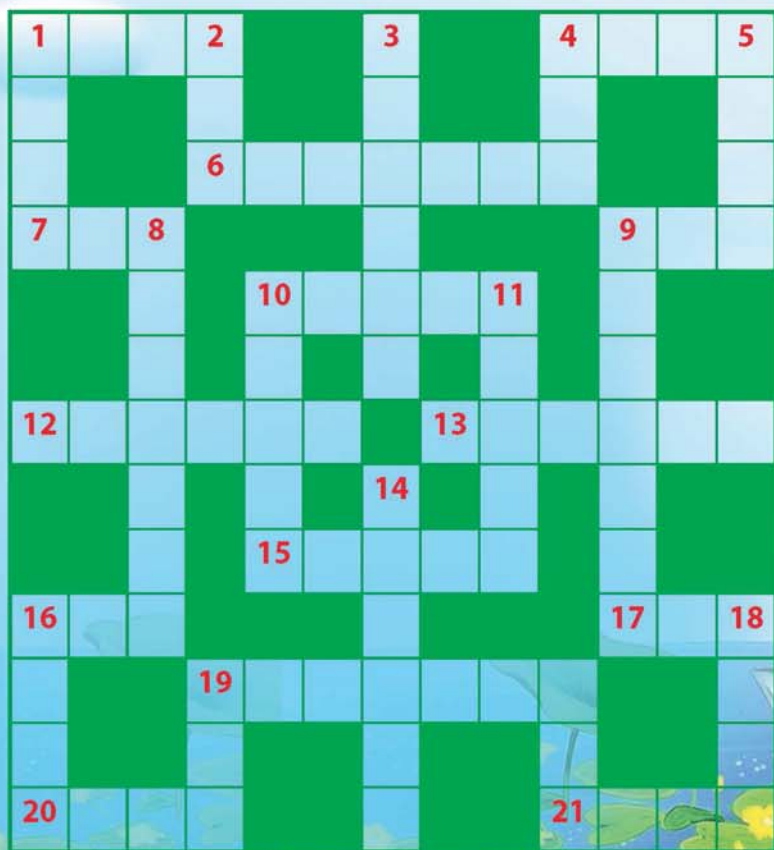
Къызчыкъланы чачларындан
Тартып, мен жиятмайма.
Жолда жетип, ызларындан
Ташчыкъланы атмайма.

Келчи, жашчыкъ, кел жагъама,
Кел, ташчыкълагъа къара.
Тишчиклеринг, мен жуугъанлай,
Чыммакъчыкъла болсунла!

Жуундургъан да этейим,
Суучугъумдан да бир къан.
Сени нёгерге элтейим,
Дунияны бир кёрюп къал.

СЁЗБЕР

ЭНИНЕ: 1. Ол болган жерде берекет болур. 4. Отха жараусуз агъач. 6. Агъачда (чегетде) жашар. 7. Къыш кийим. 9. Биз билип, «дунияла» анчадыла. 10. Аллай ат да болады. 12. Игини игиси. 13. Кийик киштик. 15. Жырчыны жырчы этген. 16. Къайгъысы жокъ, къарны ... 17. Ол жетмесе, ат, ёгюз да тарталмаз. 19. Сау-эсен, хатасыз. 20. Ол да кечиндиреди кеси жанын. 21. Ишин иги билген адам.

ЁРЕСИНЕ: 1. Къойну баласы. 2. Патчахны бёркю. 3. Губугъа ушаш жаныуар (скорпион). 4. Жырчы айтыр. 5. Кишилик андан чыгъар. 8. Жангы туугъан сабий. 9. Тюшге дери жукълар да, ингирге дери эснер. 10. «Не барама-барама – жёнгерими озалмайма». 11. Нени да болады. 14. Сёзню ичинде жатар. 18. Къыш улоу. 19. Акъ.

«Нюрню» 6-чы (2020) санында басмаланган СЁЗБЕРНИ ЖАУАБЫ

ЭНИНЕ: 1. Буз. 3. Къатылыкъ. 5. Терек. 6. Мыйыкъ. 8. Налат. 10. Сынау. 11. Къошакълы. 12. Кюл.

ЁРЕСИНЕ: 1. Битик. 2. Залим. 3. Къартлыкъ. 4. Къыйынлы. 5. Тон. 7. Къуу. 9. Тёшек. 10. Сакълал.

Гидайланы Салимачыкъны, уллу болса, самолётланы жюрютюргеди мураты. Ахшы умутларынг толсунла!

Гидайланы Жамиля бабугентчи къызчыкъды. Къарт аппасы Уллу Ата журт урушну юсюнден хапар айтыучуду. Таулу къызчыгъ`а хар жылдан аппасына быллай суратла ишлеп кёргюзтеди.

Ежемесячный
литературно-художественный
журнал для детей

«НЮР» («Свет») № 7-2020 г.

Выходит
с января 1982 года

На балкарском языке

Учредитель:
Государственное
казённое учреждение
Кабардино-Балкарской
Республики «КБР-Медиа»

И.о. главного редактора
А. А. САБАНЧЕВА

Редколлегия:

Л. АХАЕВА
А. БЕГНОВ
М. БЕПШАЕВ
Т. БИТТИРОВА
Ж. ГУЗЕЕВ
А. МИШАЕВА
М. ОЛЬМЕЗОВ

Оформление
И. АККИЗОВОЙ
Компьютерный набор и вёрстка
А. МИЗНЕВОЙ

Журнал зарегистрирован
Управлением Федеральной
службы по надзору в сфере связи,
информационных технологий

и массовых коммуникаций по
Кабардино-Балкарской Республике
Пер. ПИ № ТУ07-00124 от
11.01.2018 г.

Сдано в набор 03.07.2020 г.
Подписано в печать 08.07.2020 г.
Выход в свет 28.07.2020 г.
Формат 60x90 1/8
Бумага мелованная
Гарнитура литературная
Уч.-изд. л. 2,7
Тираж 1100 экз.
Заказ № 1388
Индекс П5895

Стоимость одного номера
по подписке через ФГУП
«Почта Россия» – 15,19 руб.;
за 6 месяцев – 91,14 руб.

Адрес редакции: 360017.
г. Нальчик, пр. Ленина, 5.
Тел.: 42-37-27; 42-14-19.
aripa.sabanchieva@mail.ru

Адрес издателя: 360017
г. Нальчик, пр. Ленина, 5.
ГКУ «КБР-Медиа».
Дом печати.

Отпечатано в ООО «Издательство
«Южный регион», 357600,
Ставропольский край,
г. Ессентуки, ул. Никольская, 5а

Отпечатано в полном
соответствии с качеством
предоставленного электронного
оригинал-макета.